

Емил Димитров, доц. д. н.

Институт за литература – Българска академия на науките

В ПАМЕТ НА РУМЕН ШИВАЧЕВ

Резюме. Статията е посветена на паметта на литературоведа Румен Шивачев (1958–2022). Тя има обзорен характер, но в нейния фокус са най-вече трудовете му в областта на литературното изворознание. Особена ценност притежават посветените на наследството на д-р Кр. Кръстев, между които се открояват три книги, подготвени с вещина от учения. Накрая се изтъква една закономерност в развитието на Р. Шивачев: от работата с конкретни писмени извори той върви към концептуалните обобщения и от тях – към конкретни литературоведски изследвания.

Ключови думи: литературно изворознание, д-р Кр. Кръстев, кореспонденция, Боян Пенев, коментар

Румен Шивачев (1958–2022) беше сред онези учени, които не трапват присъствието си, но чието отсъствие доловимо се усеща. Той беше учен, за когото българската литература беше не само професионален избор, но и лична жизнена съдба.

Правнук на д-р Кръстьо Кръстев, Р. Шивачев направи много за откритието, публикуването и коментарирането на ръкописното наследство на знаменития литературен метр и редактор на „Мисъл“, което бе съпътствано с даването на публичност на неизвестни страници от житието-битието на семейството, както и на важни мемоарни свидетелства, останали в ръкопис. Няма да сгрешим, ако кажем, че това е една от „червените нишки“ в научната и творческата дейност на Румен Шивачев, „завързана“ още в самото начало на неговия път. Още тук в аванс ще кажем, че той достойно изпълни своя дълг към паметта на своите знаменити родственици като чрез редица публикации осъществи, овещества неизказаната воля на предците.

Това е едната страна от дейността на учения – продуктивните му занимания в областта на литературното изворознание и текстологията. Втората страна са собствено оригиналните му научни трудове – статии и монографии, чието осмисляне едва е наченато. За третата страна от дарованието на Румен Шивачев, а именно поетическите му вдъхновения и заниманията му с проблематиката на театъра, няма да се произнасям, макар и да си давам сметка за нейната важност. Сложната структура на творческата личност по необходимост поражда потребността от разнообразие във формите за изразяване, затова не трябва по презумпция да изключваме или подценяваме някои от тях.

Неслучайно първата публикация на Р. Шивачев изобщо е в областта

на литературното изворознание: „Още за д-р Кръстьо Кръстев и тези около него“¹ привлича вниманието на литературните историци. Публикуваните в нея ръкописи, запазени в семейния архив, не са изгубили значението си до ден днешен и отдавна активно се използват от изследователите².

Особена ценност притежават спомените на Радка Кръстева (1873–1935), дългогодишна спътничка на литературния метр. Нейните мемоарни свидетелства се отличават с висока степен на надеждност не само поради запазената бистра памет (спомените са написани през 1934–1935 г., година преди смъртта на авторката), но и защото са свидетелства „от първо лице“: Р. Кръстева е непосредствен и „привилегирован“ свидетел на зараждането и развитието на кръга „Мисъл“, уважавана за своя интелект, добро сърце и деликатност. Спомените са извънредно важни и ценни за реконструкцията на близките отношения между д-р Кр. Кръстев и Пенчо Славейков – най-важната персонална релация в кръга „Мисъл“. Личната симпатия на Радка Кръстева към поета и твърде доверителните отношения с него придават допълнителна ценност на споделените детайли от жизненото и творческо битие на поета, като за някои от тях тя е единствен източник.

Спомените на Офелия Кръстева-Шивачева са написани в напреднала възраст, през 1970 г., с чувството за личен дълг: „да напиша, каквито спомени имам, ... защото вече няма кой да стори това“. Спомените са по-скоро вторични, зависими донякъде от спомените на майката, което е обяснимо: в началото на ХХ в. Офелия е дете, тя няма лични спомени за сбирките на „великата четворка“ в дома на д-р Кръстев: „била съм малка, не съм се интересувала от това, което някой е четял или са спорили за нещо“. Независимо от това, тя е автентичен носител на „родовото предание“, поради което нейните свидетелства също трябва да бъдат вземани предвид.

Първото цялостно извороведско, архивно-документално проучване на Р. Шивачев е книгата „Другият д-р Кръстев“ (2003)³. Тя е подготвена от учения с някакъв особен пиетет към родовата памет, свидетелство за което е посвещението на двата рода – Кръстеви и Шивачеви, на чийто съюз дължи битието си. Лиризмът на замисъла е подчертан от решението на съставителя книгата да бъде открита със стихотворението на П. К. Яворов „Песента на човека“, посветено на д-р Кръстев.

Както се вижда от подзаглавието на книгата, в нея са включени извадки от дневниците на критика, както и част от неговите писма и статии. Замисълът е очевиден – да се очертаят другите профили на д-р Кръстев, да се уплътни *образа на неговата личност*, като се изтъкнат разнообразните му интереси, отношения и изяви. Във встъпителната статия към книгата Р. Шивачев изтъква: „Както представителното творчество, така и дневниците,

¹ Литературна мисъл, 1987, № 10, с. 122–127.

² Вж. напр.: Здр. Дафинов. *Автентичният д-р Кръстьо Кръстев: Документална хроника за живота и делото му*. София: Изток-Запад, 2013, с. 140 (бел. 177).

³ *Другият д-р Кръстев. Дневници, писма и статии*. Съст. Р. Шивачев. София: Тилиа, 2003.

писмата и ръкописите на д-р Кръстев разкриват почти единно стилово поведение и свободна стилова линия“ (с. 13). С други думи, включените тук текстове, принципно не предназначени от автора за опубличностяване, не се конфронтират с критико-естетическия корпус на литературния метр, а само го нюансират и открояват, понеже изявяват различните му лица – на мъж, човек, гражданин. Ценен исторически извор са публикуваните в книгата откъси от „Политическия дневник“ на д-р Кръстев от 1913 г. (с. 27–31), писмата му от това време до майор Разсуканов, Ал. Людсканов и П. Милюков (с. 147–163), както и три статии – „Какво видях и чух в освободена Македония“, „След букурещкия мир“ и „След обявяване на междусъюзнишката война“ (с. 177–187). Тези текстове, публикувани по техните ръкописи, съхранявани в архива на д-р Кръстев⁴, предлагат други щрихи към „бляна Македония“ и суровата историческа реалност, за която именитият критик свидетелства не само като наблюдател, но и като непосредствен участник (за няколко месеца през 1907–1908 г. той е директор на Педагогическата гимназия в Скопие, а в края на 1912 г. и първите месеци на 1913 г. изпълнява важни мисии по фронтовете на Балканската война).

Особена ценност на изданието придава фактът, че в него са включени текстове от семейния архив, недостъпни на изследователите; става дума за интимни писма на д-р Кръстев (с. 41–51) до негови студентки (сред които Г. Коева, в която е бил влюбен), хвърлящи светлина върху личната му драма през последните години от живота му.

Книгата „Другият д-р Кръстев“, добре подготвена и структурирана, е значим културен жест на наследника на една заслужила фамилия и към родовата памет, и към литературната наука, на която се предоставят важни страници от научното, общественото и интимно-съкровено битие на знаменития критик-философ.

Макар книгата да е частично „снета“ в по-късното солидно издание на „Съчинения“, т. 3 (това се отнася най-вече за епистоларния дял), „Другият д-р Кръстев“ запазва своето значение като ценно градиво за научната реконструкция на историята на българската литература и култура от края на XIX и началото на XX в.

От „Другият д-р Кръстев“ – книга, подготвена с любов и вещина от Р. Шивачев, – непосредствено „произлизат“ другите два негови основни труда, посветени на ръкописното наследство на д-р Кр. Кръстев.

В книгата „Д-р Кръстев в писмата си“⁵ Р. Шивачев е събрал, публикувал и коментирал писмата на критика до съпругата си Радка Кръстева, за чиято личност вече стана дума. Интимният епистоларен цикъл с граници във времето между 1895 и 1918 г. е първостепенен извор не само за разбиране на перипетиите в отношенията между съпрузите, за психологията и диалектиката на брака, но и за редица детайли от обществената и културна мисия на

⁴ Вж.: НА-БАН, ф. 47К.

⁵ *Д-р Кръстев в писмата си*. Съст. Р. Шивачев. София: Карина М, 2007.

критика, за отношенията му с Пенчо Славейков, Пейо Яворов, Стоян Михайловски и др. Несъмнено, когато иде реч за фигури на културата от мащаба на д-р Кръстев, то надникването в интимния свят има друг смисъл и измерение: личното тук не е противоположност и отрицание на общественото и културно значимото, а тяхна обратна страна, необходимо допълнение и нюансиране.

Най-сериозното постижение на Р. Шивачев в заниманията му с ръкописното наследство на д-р Кр. Кръстев е, безспорно, работата му върху третия том на неговите „Съчинения“⁶ – колективен труд (съвм. с Л. Стаматов и С. Янев), в който основната тежест е поета тъкмо от него. Това е така, понеже целият епистоларен корпус на мастития критик е подготвен от Р. Шивачев; иде реч за огромна по обем работа по откриване, дешифриране и коментиране на кореспонденцията на д-р Кр. Кръстев от литературен и културен характер. Към писмата на д-р Кръстев до Пенчо Славейков, Мара Белчева и Боян Пенев, публикувани още в „Другият д-р Кръстев“ (особена ценност тук представлява реконструкцията на големия цикъл писма до М. Белчева, която критикът е чувствал особено близка – най-вече след смъртта на Пенчо Славейков през 1912 г.⁷), изследователят е добавил важните раздели с писма до значими фигури от българския литературен, културен и политически пейзаж – Ст. Гидиков, К. Христов, Ив. Вазов, Ив. Шишманов, Г. Живков, Ст. Стамболов, К. Стоилов, цар Фердинанд, Д. Ризов, Вл. Василев и др. Солидната четвърта, последна част на тома (с. 452–638) е подготвена максимално грижливо, с чувство към детайла и с неизменното съзнание за дълг към паметта на знаменития прадядо. Епистоларният корпус на д-р Кръстев, представен от Р. Шивачев, удовлетворява не само научните изисквания, но и любопитството на изкушения читател: множество сюжети на българската култура тук са прояснени или осмислени.

„Триптихът“ на Р. Шивачев, посветен на архивно-документалното наследство на д-р Кр. Кръстев, е несъмнен принос в изучаването на живота и делото му, първокласен извор за всеки добросъвестен изследовател на кръга „Мисъл“ и българската култура от началото на ХХ в.

При подготовката на подобен ръкописен масив грешките изглеждат неизбежни. Тук ще посоча погрешното датироване на едно от писмата до Б. Пенев, твърде важно при реконструирането на последните месеци от живота на Пенчо Славейков. Иде реч за пощенска карта от 10 април 1912 г., т. е. написана и изпратена приживе на поета, в която се третират въпросите за неговата предполагаема пенсия, а така също инициативите във връзка с неосъществения му юбилей – все неща, случили се през пролетта на 1912 г. Този важен

⁶ Д-р Кр. Кръстев. *Съчинения*. Т. 3. Съст. Л. Стаматов, С. Янев, Р. Шивачев. София: АИ „Проф. М. Дринов“, 2007.

⁷ Р. Шивачев посвещава отделна статия на писмата на д-р Кръстев до М. Белчева: „Мара Белчева – изповедник на д-р Кръстев“. – В: *Жените в българската литература и култура*. Съст. Л. Малинова. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2018, с. 247–256.

писмен документ обаче на два пъти е публикуван с погрешна датировка – като пощенска карта от 10 септември 1912 г.⁸; грешката се дължи на това, че ръкописното „10.IV.912“ е разчетено като „10.IX.912“. Както се вижда, в тази работа е важен всеки детайл; дори невинна грешка може да генерира „далеч отиващи последици“...

Отделно от трите труда, посветени на д-р Кръстев, но в несъмнена връзка с тях, стои едно друго архивно-документално откритие на Р. Шивачев – писмата на Боян Пенев до Спиридон Казанджиев, поднесени от него в отделно издание.⁹ Тези писма са истинска находка – и от литературна, и от научна гледна точка. Иде реч за още един ценен епистолярен корпус – свидетелство от първо лице не само за формирането на двама учени в началото на ХХ в., за техните надежди и съмнения, но и за редица събития и процеси от актуалния литературен и културен живот. Това е блестящ образец за епистолярна проза, изпъстрена от проблясъци на мисълта и жизненни прозрения на един възмъжаващ ум: много са основанията за избора на Р. Шивачев, осмислил тази кореспонденция във встъпителната си статия „Боян Пенев – страници от портрета“ (с. 5–14). Тук авторът внимателно съпоставя тези писма на Б. Пенев с неговия „Дневник“, откривайки множество паралелизми между тях, т.е. епистолярията е нещо като „лабораторна реторта“, в която покълват други жанрове – дневник, дори роман... Това е заявено „ударно“ още в „зачина“ на осмислящия писмата встъпителен текст: „Писмата на Боян Пенев до Спиридон Казанджиев са своеобразен дневник, писан дълги години и изграден най-вече от сюжети“ (с. 5). Подходът на Р. Шивачев така се „демистифицира“ и се манифестира по-скоро като на учен – литературовед и литературен критик, отколкото на литературен историк... Достойнството в едно отношение е недостатък в друго: така погледнати, писмата всъщност се виждат не *като писма*, а като нещо друго – дневник, роман и пр.

Направеното само по себе си поставя следващи задачи. Чудесно би било да се реконструира и публикува цялата кореспонденция между Боян Пенев и Спиридон Казанджиев, публикувана досега поотделно; това издание би бил истински епистолярен летопис на една знакова интелектуална дружба от началото на ХХ в.

В това издание – неизвестно защо – не са посочени архивните извори, по които се публикуват писмата. Известни възражения могат да бъдат отправени и към бележките, които като цяло са коректни, но споделят принципния недостатък при изпълнението на този недолюбван от българските учени жанр, а именно привичката да се обясняват известни реалии, а да се подминават неизвестните. Коментарът е изходен, първоначален жанр на филологическия труд, той е дори задължителна и неотменима важна част от на-

⁸ Вж.: *Другият д-р Кръстев*, с. 62 (№ 7); Д-р Кр. Кръстев. *Съчинения*. Т. 3, с. 514 (№ 6).

⁹ Р. Шивачев. *Боян Пенев. Неизвестни писма до Спиридон Казанджиев*. София: Елгатеx, 2007. – Да отбележим частния случай на тенденция, която няма как да бъде приветствана, а именно сборници с архивни материали и документи да бъдат оформяни като авторски книги.

учно-изследователската работа на всеки учен, работещ с писмени текстове.

В края на този обзор трябва да споделя искреното си съжаление, че поради ниският тираж и лошото му разпространение тези извънредно ценни издания (с изключение на т. 3 от „Съчинения“ на д-р Кр. Кръстев) само 15–20 години след тяхното публикуване вече са почти недостъпни. Проста справка показва, че те не са налични в основните български книгохранилища, поради което не е трудно да се предвиди, че с времето ще станат направо неоткриваеми. Ето защо би могло да се направи следното: трите книги, подготвени от Р. Шивачев, да бъдат събрани и издадени фототипно в едно книжно тяло (при това могат да се пропуснат фотоприложенията поради ниското им качество) в минимален тираж, задоволяващ нуждите на основните научни библиотеки и на специалистите.

„Суб-литературният мит „Бай Ганьо““¹⁰ е една от двете основни монографии на Р. Шивачев, върху която той работи немалко години, подготвяйки я като дисертационен труд. Иде реч за изследване, което по своя размах, промисленост и завършеност има всички белези на „книга на живота“, към която авторът е проявил жизнена свръх-щедрост, отпусвайки ѝ повече сили и най-вече време, отколкото тя може би заслужава. В последното се крие опасността в края на краищата книгата да се размине със своя читател, понеже твърде много е закъсняла за срещата си с него (хуманитаристите трябва веднъж завинаги да се разделят с илюзията за „вечността“ на своя продукт, неизбежно зависим от интелектуални моди и най-вече от поколенчески и светогледни оптики). Разбира се, бих се радвал да бъде опроверган, но наистина не само „за всичко има време“, на и всичко има *своето* време, всичко трябва да се прави навреме.

Най-важният принос и заслуга на Р. Шивачев в този капитален труд виждам в усилията му да въведе в българското литературно поле достиженията на аналитичната психология на Карл Густав Юнг (автор, който благодарение на свои верни адепти е широко представен и популяризиран в България през последните две десетилетия); няма спор, че положените усилия за разширяване хоризонта на българското литературознание могат единствено да бъдат адмирирани. Несъмнено, авторът е усвоил добре понятийния апарат на аналитичната психология и умее да си служи с него („архетип“, „анимус“, „анима“, „психична сянка“ и т. н.). Тук обаче бих формулирал следния проблем, който не е експлицитно изразен в труда: от една страна, изследването се основава на юнгианската методология, а от друга то непрекъснато сякаш се стреми да я оправдае, т. е. тук методологията не работи „тихо“, „зад кадър“, а някак твърде властно се намесва, непрекъснато се самоманифестира. Получава се така, че трудът като че ли едновременно е посветен и на „Бай Ганьо“, и на аналитичната психология, а свръхзада-

¹⁰ Р. Шивачев. *Суб-литературният мит „Бай Ганьо“*. София: Карина-М, 2017.

чата на автора е обосноваването на приложимостта на методите на аналитичната психология към българската (и всяка друга) литературна история. Авторът не толкова се води от иманентната логика на разгръщане на своя предмет (образът на Бай Ганьо), колкото от възможността му да илюстрира избраната методология. Не забелязах някъде да се отговаря на логичните въпроси: къде, в коя точка предметът *не* отговаря на метода и не съвпада с него, в какво той го превъзхожда? Методът на аналитичната психология ли е иманентният метод на предмета? (С други думи, Бай Ганьо и „Бай Ганьо“ описват ли се „без остатък“ от този метод?)

И така, основната теза на труда, прокарана през цялото изложение, е следната: Бай Ганьо е *архетипен образ*, а неговите превращения гарантират безсмъртието на архетипа-герой, неговата вечност. Тук логичен е въпросът: защо авторът пропуска да се занимае със „самостта“ (Selbst) – архетипът на целостността според Юнг, символ на пълнотата на човешкия потенциал и единството на личността? Притежава ли Бай Ганьо самост? Личност ли е той? Не намирам отговори на тези логични от гледната точка на Юнг въпроси.

Несъмнена е избирателността на рецептивните подходи; в труда изследванията на Ив. Шишманов и Г. Константинов (двама от многобройните автори по темата) са представени несъразмерно детайлно, като на тях са посветени две отделни глави (гл. 3 и 4), централни за цялото изследване. Странният на пръв поглед избор, изглежда, намира обяснение в признанието (изрично формулирано в автореферата към дисертационния труд): „Г. Константинов е един от малкото автори, които не се дистанцират и не се изолират от мрачния Алеков герой, а сами се поставят в потока на времето и изтъкват риска да се окажат в същото негово положение, ако не се опитат да го разберат и да го обективират.“ С други думи, за Румен Шивачев е съществено важна гледната точка на *разбирането*, на осветляването на предмета „отвътре“. От друга страна, важен за него е „отвесеът“ към Паисий и тук той в лицето на Ив. Шишманов и Г. Константинов намира необходимите му авторитетни съмишленици и „предшественици“. Една реплика по принцип: „юрод“ у Паисий не е нищо друго, освен църковнославянското „юродив(ый)“ – свят безумец, но вече лишен от своята святост и запокитен на стъгдата на историята.

Текстът на изследването е сложно организиран, като постепенно интервенира в ширина и дълбина; прилича ми на делта на река с различни „ръкави“, всеки един от които изразява „цялата река“. Един от „страничните ефекти“ на изследването са някои продуктивни понятия, например това за *рупорен образ* („Рупорният образ е посредник при авторовите критики, идеи и послания. Той стои между самия автор и обекта. Авторът се възплъщава в рупорния образ и възниква поле на идентичност между двамата“). Същото може да се каже за някои твърде сполучливи неологизми, например *всесмях*, *светопозиция*.

Трудът на Румен Шивачев е пределен израз и манифестация на една

особеност на българската култура, в която „Бай Ганьо“ е, несъмнено, най-хиперинтерпретируваният текст. „Байганьознанието“ очевидно е израз на своеобразна „байганьофилия“. В този образ (в чиято символност изпитвам сериозни съмнения) се вижда *всичко*, но той си остава точно толкова непреводим, колкото е бил „в начало“ и това е сериозно основание за усъмняване в неговата универсалност и архетипичност. Интерпретациите на образа стават все по-сложни и, съответно, все по-разминаващи се с пестеливата реалност на текста (между другото, впечатлението е, че сред многообразието от интерпретации липсва тъкмо добросъвестното литературоведско изследване, което да тръгва от текста, неговата организация и функциониране, от „предмета“, а не от метода и теорията). Ако целта е била да се покаже, че е възможна юнгианска интерпретация на „Бай Ганьо“, то тя, несъмнено, е постигната.

Разбирам и приемам разминаването с автора при оценката на важността на образа на Бай Ганьо за схващането на „българското“, както и приписването от мнозина централно място и значение на едноименното произведение за българската литература. Сравненията на „Бай Ганьо“ с „Фауст“ или „Дон Кихот“ например не мога, изглежда, да възприема другоаче, освен като куриози. Вярно, по принцип всичко може да се сравнява с всичко и всеки – с всеки (най-малкото по принципа: „за разлика от X, в Y намираме това и това“), но за да не генерира сравнението комични ефекти, правилото, което трябва да се следва, е това, че се сравняват само *сравними величини*, като същевременно се избягват неуместните хиперболизации.

С други думи, интервенцията на все по-сложни и модерни методологии върху текстовото „тяло“ на „Бай Ганьо“ схващам не като Път, а по-скоро като „път без изход“.

Втората монография на Румен Шивачев – „Ракурси към ранната модерност“¹¹ – уви, се оказва неговата „лебедова песен“. На нея е посветена отделна и солидна статия-рецензия, поради което тук ще споделя единствено личното си впечатление, което бе достатъчно силно, за да предизвика рецензия и препоръка за най-скорошното издаване на представения хабилитационен труд като самостоятелна книга. Да си призная, очакването ми беше, че целият научен труд ще бъде посветен на концептуалното промисляне на творческото дело на д-р Кр. Кръстев. Пристрастията на автора към фигурата и наследството на редактора на „Мисъл“ намира израз в първата, теоретична част на труда, в който са намерили място и двата текста, посветени на „Тъгите ни“ на Д. Кьорчев. Тук Р. Шивачев за първи път подлага на старателен анализ текстовете на д-р Кръстев, посветени на развитието на психологията в края на XIX в., когато тя окончателно се еманципира от философията и заявява своите претенции за съществено присъствие в духовната атмосфера на времето. Авторът, чийто научен интерес към психологията и нейната история (най-вече

¹¹ Р. Шивачев. *Ракурси към ранната модерност. Психологизъм и символизъм*. София: ИЦ „Боян Пенев“, 2022.

към концепциите на К. Г. Юнг) датира не от вчера, е положил съществени усилия за убедително представяне на „прехода на психологията към естетиката и литературата“. Внушава уважение и доверие упоритостта и систематичността, с които Р. Шивачев е проучил множество извори и концепции – например тези за символа на Алексей Лосев, Ролан Барт и др. Убедителен е изводът на автора, че „разбирането“ на символа – което никога не е крайно и последно – е изключително зависимо, от една страна, от *тълкуването на контекста*, в който той е положен, а, от друга, от *нагласите на наблюдаващия*.

Изложението е логично и систематично, формулировките и изводите са ясни и категорични. Очевидно е, че в научното си развитие Р. Шивачев извършва логичния и естествен преход „от текста към смисъла“; осмислянето на творческото наследство на д-р К. Кръстев има и това достойнство у автора, че е подплатено с прекрасно познаване на изворите. Възщност книгата е своеобразен синтез, „апотеоз“ на разнородните научни интереси и занимания на Румен Шивачев.

Да отбележа и текстовете във втората част на книгата, посветени на „Тъгите ни“ на Д. Кьорчев, както и на поетиката на Н. Лилиев, Т. Траянов и П. К. Яворов. Така книгата някак естествено променя фокуса си от теоретичните към литературоведско-„приложните“ аспекти, от психологизма към символизма. Несъмнени са достойнствата на труда на Румен Шивачев, който заслужава да бъде популяризиран сред широк кръг от учени – литератори, психолози, културолози.

„Ракурси към ранната модерност“ е аргумент в подкрепа на мнението ми, изказвано неведнъж: за съжаление, талантлив учен и изследовател като Румен Шивачев инвестира неоправдано много време и усилия за преинтерпретирането на канона (визирам дисертацията и първата му книга, посветена на „Бай Ганьо“), вместо да концентрира усилията си върху откриването на нови „предмети“, изследователски сюжети и непрояснени части от литературното поле – умения, категорично демонстрирани от автора. Втората книга, носеща същия авторов почерк, стои неизмеримо по-високо от първата поради различния „онтологичен статус“ на нейния предмет.

И така, „поуката“ от завършения жизнен и творчески път на Румен Шивачев е очертаването на една лична траектория на занимания и привързаности, която, изглежда, има по-универсални измерения: от работата с конкретни писмени извори, от „вникването в текста“ към концептуалните обобщения и от тях – към конкретни литературоведски, културологически и пр. изследвания.

И накрая отново стана ясно онова, което е ясно и само по себе си: личното, биографичното време никога не достига, то е достатъчно незначително спрямо мащаба на задачите, поставени ни от науката и културата, за да бъде съзнателно „скъсявано“.

IN MEMORY OF ROUMEN SHIVACHEV

Abstract. The article is in honour of the literary critic R. Shivachev (1958–2022). It is an overview of his research contribution. A special accent is given to his works in the field of literary source study. Three books about the legacy of Dr. K. Krastev are in the focus of the article. As a conclusion a specific trait of the Shivachev's approach is figured out. His research starts from study of the written sources, then moves to concept summary and finally to particular literary study.
Key words: literary source study, Dr. K. Krastev, correspondence, Bojan Penev, scientific commentary

Emil Dimitrov, Prof. Ass., DSc
Institute for Literature – Bulgarian Academy of Sciences
52 Shipchenki Prohod Blvd., Block 17, Sofia 1113, Bulgaria
E-mail: edimitrov@gbg.bg